

KS. GRZEGORZ LESZCZYŃSKI
Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego
ORCID 0000-0003-4189-5165

KRYTERIA OCENY OPINII BIEGŁEGO SĄDOWEGO

Treść: Wstęp. – 1. Wartość dowodowa opinii biegłego. – 2. Kryteria oceny opinii biegłego. – 2.1. Podstawa faktyczna. – 2.2. Podstawa metodologiczna i argumentacyjna. – 2.3. Podstawa antropologiczna. – 3. Obiektywizm i stopień pewności biegłego. – 4. Przyjęcie lub odrzucenie wniosków biegłego przez sędziego. – 5. Odmienne wnioski biegłych.

Wstęp

W wielu sprawach prowadzonych z tytułów związanych z kan. 1095, 3° podstawowym środkiem dowodowym, przynajmniej wskazuje na to praktyka sądowa, jest opinia biegłego. Znaczenie tej opinii do tego stopnia jest faworyzowane, że nawet jeśli pozostały materiał dowodowy jej nie potwierdza sędziowie czują się zobowiązani do wydania wyroku zgodnego z zawartymi w niej tezami. Ocena wartości dowodowej opinii biegłego należy jednak do sędziego, a rola biegłego ma charakter wyłącznie doradczy. Dlatego tak niezwykle istotne jest oddzielenie kompetencji biegłego i sędziego¹. Głównym

¹ Por. Sent. coram Mattioli, 20.12.1965, RRD 57, 1965, s. 960-961. Cytamy tutaj: „.....distinguenda est provincia seu competentia testium, ab illa peritorum, et ab illa Iudiciis. (...) testium munus est facta referre, idest et gestus, et dicta, et omissiones, quae in patiente notata sunt; non autem sensum, pondus, et valorem istorum omnium definire, nam iudicium eiusmodi implexum et vere arduum est. (...) ad peritos spectat ex factis iisdem, non distincte consideratis, sed una simul sumptis, (...) diagnosim proferre, item morbi originem, insuper eiusdem morbi consecraria.

zadaniem sędziego jest dokonanie analizy akt procesowych, zawartych w nich dowodów w celu wydania wyroku co do nieważności lub ważności danego małżeństwa. Biegły natomiast zobowiązany jest jedynie do wydania opinii dotyczącej struktury psychofizycznej podmiotu w momencie zawierania przez niego małżeństwa². Jakie są zatem kryteria oceny opinii biegłego i czym w jej ocenie powinien kierować się sędzia kościelny?

1. Wartość dowodowa opinii biegłego

Nie ulega wątpliwości, że największą wartość dowodową w procesie spośród różnych opinii wystawianych przez biegłych posiada opinia biegłego wyznaczonego przez sędziego, czy to *ex officio* czy też *ad instantiam partis*. Jak bowiem zauważa P.A. Bonnet opinia biegłego sądowego pozostaje środkiem dowodowym najbardziej obiektywnym, a przez to posiadającym najwyższą wartość w odniesieniu do kształtowania w sumieniu sędziego tzw. pewności moralnej³. Wynika to, jak się wydaje, przede wszystkim z faktu braku jakiegokolwiek powiązania biegłego ze stroną w procesie, który może gwarantować obiektywizm oceny sytuacji i faktów⁴.

Biegły pozasądowy, a więc wykonujący swoje zadanie bez upoważnienia sędziego, powoływany jest przez strony. Dokonuje on, w oparciu o zdobytą wiedzę i doświadczenie fachowej ekspertyzy podmiotu i faktów, by następnie umożliwić jej załączenie do akt sprawy. Jako opinie biegłych pozasądowych należy traktować również opinie lekarzy, którzy w okresie poprzedzającym wniesienie sprawy

---

(...) ad Iudicem pertinet definire utrum concordia inter peritorum sententias adsit: utrum ipsi ad artis suae praecepta processerint: utrum rationes de sua sententia cohaerenter dederint: utrum eorum conclusio logice ex praemissis procedat: et, in casu discordiae inter peritos, Iudicis est illam ex variis sententiis amplecti, quae magis cum ratiocinii legibus congruit”.

² Por. *Dignitas connubii*, art. 209 § 3.

³ Por. P.A. BONNET, *Il giudice e la perizia*, w: *L’immaturità psico-affettiva nella giurisprudenza della Rota Romana*, Città del Vaticano 1990, s. 62.

⁴ Por. G. LESZCZYŃSKI, *La prova perziale come uno dei fondamentali mezzi di prova nelle cause matrimoniali per immaturità affettiva*, *Apollinaris* 74, 2001, s. 533.

do trybunału, otaczali opieką lekarską jedną ze stron, a których diagnoza czy też opinia staje się dowodem w procesie⁵. Ocena wartości wystawionej przez nich opinii należy z oczywistych względów do sędziego⁶. Trzeba jednak zauważyć, że wartość dowodowa opinii biegłego pozasądowego może mieć znaczącą wartość z racji na ścisłą relację, jaką łączyła w okresie poprzedzającym wniesienie skargi powodowej do trybunału stroną procesową i biegłego. Wydaje się, iż teza taka jest prawdopodobna, zwłaszcza gdy biegły sądowy wydaje opinię jedynie na podstawie akt sprawy⁷.

Biegły prywatny charakteryzuje się jeszcze ściślejszym kontaktem ze stroną w procesie. Jego funkcja bowiem nie ogranicza się jedynie do wydania profesjonalnej opinii o stronie w procesie, ale umożliwia mu wydanie opinii odnoszącej się do całokształtu zgromadzonych w procesie elementów dowodowych. Stąd też i opinia przez niego wydana, w zależności od wartości, jaką nada jej sędzia, może stanowić ważny środek dowodowy w procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa⁸.

2. Kryteria oceny opinii biegłego

W myśl kan. 1578 § 2 KPK biegły w swojej opinii powinien jasno wskazać, na podstawie jakich dokumentów lub innych odpowiednich sposobów upewnił się o tożsamości osób, rzeczy lub miejsc, jaką metodą i w jaki sposób postępował oraz na jakich argumentach

---

⁵ Por. TENŻE, *Wartość dowodowa opinii biegłego w procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa*, *Ius Matrimoniale* 9 (15), 2004, s. 145.

⁶ Por. Sent. coram Wynen, 1.03.1930, RRD 22, 1930, s. 135-136. Czytamy tutaj: „Medici igitur, qui infirmum antea curaverunt, sunt solum testes excutiendi de statu mentis infirmi, quem propriis oculis viderunt; isti generaliter non sunt apti, ut veros peritos agant, quia scilicet timendum est, ne, utpote vocati ab infirmi familiaribus, in dando suo voto non sint omnino liberi a partium studio”.

⁷ Por. J.M. SERRANO, *La pericia psicológica realizada solamente sobre los autos de la causa: legitimación, realización y valoración canónica*, w: *Curso de derecho matrimonial y procesal canonico para profesionales del foro*, t. 10, Salamanca 1992, s. 525-528.

⁸ Por. G. LESZCZYŃSKI, *Wartość dowodowa...*, s. 146.

oparł swoje wnioski⁹. Instrukcja *Dignitas connubii* dodaje, że biegły winien też wskazać stopień pewności, jakim cieszą się wnioski biegłego¹⁰. Sędzia, poddając ocenie opinię biegłych, powinien zatem skoncentrować się na kilku kwestiach istotnych, w szczególności zaś na podstawie faktycznej, podstawie metodologicznej i argumentacyjnej oraz na podstawie antropologicznej. Nie bez znaczenia jest też obiektywizm biegłego oraz stopień pewności, z jaką biegły sformułował swoją konkluzję.

2.1. Podstawa faktyczna

W ocenie opinii biegłego sędzia przede wszystkim winien zwrócić uwagę na przedstawiony przez biegłego opis historyczny rozwoju zaburzenia. Istotne jest czy biegły zachował następstwo historyczne przedstawionych faktów, w oparciu, o które wyraził swoją opinię. Ma to niezwykle znaczenie w odniesieniu do określenia początku zaburzenia i osiągnięcia stopnia ciężkości uniemożliwiającego wyrażenie zgody małżeńskiej. Jedynie bowiem właściwe historyczne umiejscowienie stopnia nasilenia zaburzenia pozwala w konsekwencji sformułować wnioski dotyczące stanu podmiotu, w jakim zawierał on małżeństwo¹¹. Dla przykładu, przykład znakomicie zobrazowanej rekonstrukcji czasowej rozwoju psychozy maniakalno-depresyjnej w podmiocie znajdujemy w opinii biegłego przywołanej w wyroku coram Turnaturi z 20 lutego 1998 r. Biegły omawiając okres przed zawarciem małżeństwa zauważa, że pozwana już trzy lata przed zawarciem małżeństwa miała stwierdzoną psychozę maniakalno-depresyjną. W okresie trzech lat poprzedzających zawarcie małżeństwa pozwana przechodziła naprzemian epizody depresyjne i hipomaniakalne. W stanach remisji pomiędzy poszczególnymi epizodami,

---

⁹ Por. kan. 1578 § 2 KPK.

¹⁰ Por. *Dignitas connubii*, art. 210 § 2.

¹¹ Por. Sent. coram Pompedda, 16.12.1985, RRD 77, 1985, s. 586. Czytamy tutaj: „Neque denique umquam Iudices ecclesiastici suum deponant officium cribrandi causae acta, adeo ut contenti non sint conclusionum vel peritorum in arte medica, quorum conclusiones carent praemissis seu factis certis atque univocis”.

pozwana nigdy nie odzyskała pełnej sprawności psychicznej. Zaburzenie, o którym mowa istniało w chwili zawierania małżeństwa, jak i przez kolejne lata małżeństwa¹².

2.2. Podstawa metodologiczna i argumentacyjna

Sędzia winien zwrócić uwagę w ocenie opinii biegłego na motywację przedstawioną przez biegłego. Jak czytamy w wyroku coram Serrano z 22 listopada 1985 r., opinia biegłego nie może być czysto teoretycznym wywodem, opartym na subiektywnym spojrzeniu biegłego, ale winna mieć fundament w postaci konkretnych faktów i argumentów¹³. Co więcej, jak wynika z normy zawartej w kan. 1579 § 1 KPK sędzia winien skonfrontować je z faktami zawartymi w innych środkach dowodowych, takich jak oświadczenia stron, zeznania świadków i dokumenty¹⁴. Opinia biegłego ma zatem tym większą wartość, im bardziej opiera się na faktach, jak czytamy w wyroku coram Boccafolo z 20 kwietnia 1989 r., potwierdzonych w innych aktach sprawy¹⁵.

---

¹² Por. Sent. coram Turnaturi, 20.02.1998, s. 97. Czytamy tutaj: „Concedit Peritus certitudinem in casu exstare «che alla fine del 1962 l'attrice sofferse per un disturbo psichico che portò alla sua dimissione dal Convento...che dopo il 1963 ci furono altri episodi depressivi e, forse ipomaniacali», at tenet haud cognosci «la loro influenza sul comportamento della signora Amalia, sulla sua attività lavorativa, sulle relazioni interpersonali, ecc.». Quae cum ha essent, iudicio solius Periti, in casu «Dobbiamo dunque accontentarci di affermare che l'attrice presentò, a partire dal 1962-1963, alterazioni dell'umore, tali da configurare probabilmente una psicosi maniaco-depressiva, come riporta il certificato del dott. F., o un disturbo bipolare, come oggi si preferisce dire seguendo la nosografia del DSM-III-R»”.

¹³ Por. Sent. coram Serrano, 22.11.1985, RRD 77, 1985, s. 524. Czytamy tutaj: „Si enim sola subiectiva convinzione ducti (periti) quidquam affirmant sit etiam per abstrusas et reconditas scientiae deductiones quod Iudicantis comprehensionem superet, id ad configurandam certitudinem moralem non inserviet”.

¹⁴ Por. kan. 1579 § 1 KPK; M.J. ARROBA CONDE, *Diritto processuale canonico*, wyd. 5, Roma 2006, s. 478.

¹⁵ Por. Sent. coram Boccafolo, 20.04.1989, s. 301-302. Czytamy tutaj: „Prof. Doct. Brunoni Callieri munus superperiti delegatum est ab hoc Apostolico Tribunali; quod munus, post accuratum studium omnium actorum, et post inspectionem personalem ambarum partium necnon conversationem cum eorum filiis ac parte

Wnikliwa analiza opinii biegłego dotyczy również zasad i metod wykorzystanych przez biegłego. Sędzia winien zwrócić uwagę nie tylko na walor naukowy opinii, ale również na znaczenie opinii jako środka dowodowego w konkretnym procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa¹⁶.

Metoda zastosowana przez biegłego, określona w opinii, winna prowadzić go do sformułowania wniosków spójnych i rzeczowych¹⁷. Chodzi przede wszystkim o spójność zachodzącą między poszczególnymi faktami, jak i pomiędzy stwierdzonym przez niego zaburzeniem psychicznym a faktami, które jego zdaniem obecność tego zaburzenia potwierdzają¹⁸. Podobnie w przypadku braku stwierdzenia obecności zaburzenia w podmiocie w momencie zawierania małżeństwa, jak czytamy w wyroku coram Boccafola z 23 czerwca 1988 r. wymaga się spójności przedstawionych faktów potwierdzających taką tezę¹⁹.

2.3. Podstawa antropologiczna

Sędzia winien ponadto dokonać pogłębionej analizy argumentów i zasad, na jakich biegły oparł swoją opinię, tak aby móc dokonać

---

conventae habitam, optime explevit proferens aequilibratam doctamque relationem peritaleam. Quae relatio Prof. is Callieri sine ulla formidine dubii confirmat diagnosticam a plurimis peritis iam iam prolata: «Dal mio esame clinico risulta la presenza di una sindrome psicotica ciclotimica bipolare (alias psicosi maniaco-depressiva endogena)...».

¹⁶ Por. T. ROZKRUT, *Walor opinii biegłego w kanonicznym procesie małżeńskim*, Tarnów 2002, s. 145.

¹⁷ Por. Sent. coram Mattioli, 20.12.1965, s. 961. Czytamy tutaj: „... ad Iudicem pertinet definire (...) utrum ipsi (periti) ad artis suae praecepta processerint: utrum rationes de sua sententia cohaerenter dederint: utrum eorum conclusio logice ex praemissis procedat”; G. Versaldi, dz. cyt., s. 195. Autor stwierdza: „Se, infatti, il giudice, non essendo un esperto nel campo della perizia specifica, non può giudicare la qualità dell’intervento del perito, può invece, in base della logica generale, verificare se c’è stata proporzione tra gli strumenti usati ed il campo indagato, se l’intervento ha tenuto conto degli sviluppi della scienza, ecc.”.

¹⁸ Por. M. PROFITA, *L’incidenza della depressione nelle cause canoniche di nullità del matrimonio: profili medico-legali e probatori*, Roma 2006, s. 237.

¹⁹ Por. Sent. coram Boccafola, 23.06.1988, RRD 80, 1988, s. 438.

zestawienia z chrześcijańską antropologią. To odniesienie antropologiczne jest istotne, gdyż nawiązując do wypowiedzi Jana Pawła II zawartej w allocucji z 1987 r., należy pamiętać, że opinia biegłego winna uwzględniać chrześcijańskie spojrzenie na człowieka i na małżeństwo²⁰. Kontrola podstawy antropologicznej opinii, jak zauważa W. Góralski, nie wynika z prawa, lecz z doktryny magisterium kościelnego ostatnich lat. Chodzi tu o zgodność wyników zawartych w opinii z założeniami doktryny Kościoła²¹

3. Obiektywizm i stopień pewności biegłego

W ocenie biegłego istotny jest też jego obiektywizm i pewność z jaką wypowiada swoje wnioski. Obiektywizm należy domniemywać, choć jak zauważa J.J. García Failde, każdemu człowiekowi nie obce są sympatie i związana z tym chęć pomocy konkretnym osobom. Im bardziej zatem opinia biegłego ma charakter obiektywny, tym jej wartość dowodowa jest większa²².

---

²⁰ Por. JOANNES PAULUS II, *Allocutio ad Rotae Romanae Auditores*, 5.02.1987, AAS 79, 1987, s. 1455. Ojciec święty zauważa: „Tale pericolo non è soltanto ipotetico se consideriamo che la visione antropologica, da cui muovono numerose correnti nel campo delle scienze psicologiche del tempo moderno, è decisamente, nel suo insieme, inconciliabile con gli elementi essenziali dell’antropologia cristiana, perché chiusa ai valori e significati che trascendono il dato immanente e che permettono all’uomo di orientarsi verso l’amore di Dio e del prossimo come sua ultima vocazione. Tale chiusura è inconciliabile con quella visione cristiana che considera l’uomo un essere creato ad immagine di Dio, capace di conoscere e di amare il proprio Creatore e nello stesso tempo diviso in se stesso. Le ricordate correnti psicologiche invece partono o dall’idea pessimistica, secondo cui l’uomo non potrebbe concepire altra aspirazione che quella imposta dai suoi impulsi o dai condizionamenti sociali, o, per l’opposto, dall’idea esageratamente ottimistica secondo la quale l’uomo evrebbe in sé, e potrebbe raggiungere da solo, la sua realizzazione”.

²¹ Por. W. GÓRALSKI, G. DZIERŻON, *Niezdolność konsensualna do zawarcia małżeństwa kanonicznego*, Warszawa 2001, s. 285.

²² Por. J.J. GARCÍA FAILDE, *Valoración jurídica de la prueba pericial psicológico/psiquiátrica*, w: *Incapacidad consensual para las obligaciones matrimoniales*, Pamplona 1991, s. 305. Autor stwierdza: „Es necesario que el perito sea objetivo. Aunque no siempre es fácil serlo incluso aún cuando se hagan esfuerzos por serlo; y es que la objetividad del perito puede verse comprometida aún en contra de su voluntad

Stopień pewności z jaką wypowiadają się biegli może być różny. W wyrokach znajdujemy zarówno stanowcze wnioski biegłych, jak i wypowiedziane jedynie z pewnym stopniem prawdopodobieństwa. I tak, dla przykładu, w wyroku coram Colagiovanni z 8 maja 1990 r. ponens przywołuje konkluzję biegłego, który z całą stanowczością stwierdza, że pozwana w chwili zawierania małżeństwa była dotknięta silnym zaburzeniem psychicznym czyniącym ją niezdolną do podjęcia zobowiązań małżeńskich²³. Podobną konkluzję biegłego znajdujemy w wyroku coram Turnaturi z 20 lutego 1998 r.²⁴.

W wyroku coram Boccafola z 20 kwietnia 1989 r. biegły stwierdza, iż swoje wnioski nie sformułował z absolutną pewnością, ale z dużym stopniem prawdopodobieństwa²⁵. Z kolei w wyroku coram Colagiovanni z 23 stycznia 1990 r. ponens przytacza wypowiedź biegłego, który stwierdza, iż z powodu braku faktów potwierdzających istnienie zaburzenia u pozwanej w chwili zawierania małżeństwa nie może z pewnością moralną stwierdzić, iż była ona niezdolna do podjęcia zobowiązania małżeńskiego²⁶.

Stopień pewności, z jaką biegły wypowiada konkluzję swojej opinii, jak podkreśla M.J. Arroba Conde, jest niezwykle istotny. Nie oznacza to, że od biegłego należy wymagać pewności moralnej, jaka charakteryzuje decyzję sędziego. Pewność biegłego ma jedynie charakter naukowy i opiera się w głównej mierze na zastosowanej metodzie i na spójności faktów²⁷.

---

o por las oscuridades del caso o por la tendencia incosciente a favorecer a aquel por quien se siente simpatia etc.; lo que el perito debe proponerse es ayudar al juez en la búsqueda de la verdad prescindiendo de si con esta ayuda sale beneficiando o perjudicando el periciado”.

²³ Por. Sent. coram Colagiovanni, 8.05.1990, RRD 82, 1990, s. 363.

²⁴ Por. Sent. coram Turnaturi, 20.02.1998, RRD 90, 1998, s. 97.

²⁵ Por. Sent. coram Boccafola, 20.04.1989, RRD 81, 1989, s. 301. Czytamy tutaj: „Relatio, optime confecta, in fine aliquantulum decipit ob ultima periti verba: «Questa mia ultima osservazione non viene espressa con assoluta certezza, bensì in alto grado di probabilità”.

²⁶ Por. Sent. coram Colagiovanni, 23.01.1990, RRD 82, 1990, s. 18.

²⁷ Por. M.J. ARROBA CONDE, *Prova e difesa nel processo di nullità del matrimonio canonico. Temi controversi*, Lugano 2008, s. 132-133; Sent. coram Canestri, 29.07.1939,

4. Przyjęcie lub odrzucenie wniosków biegłego przez sędziego

Podstawową zasadą, jaką kieruje się sędzia w ocenie, a w konsekwencji w przyjęciu lub odrzuceniu wniosków sformułowanych przez biegłego, jest zasada wolnej interpretacji. Jak zauważa Giussani w orzecznictwie poprzedzającym promulgację KPK z 1983 r. ta zasada praktycznie nie miała zastosowania. Ocena sędziego dotycząca opinii biegłego z zasady ograniczała się do osoby samego biegłego, a więc do oceny jego poziomu naukowego i jego uczciwości, a zarazem aspektów formalnych samej opinii²⁸.

W świetle obowiązującego KPK wartość dowodowa opinii biegłego nie została określona, zależy ona natomiast od samego sędziego, który winien brać pod uwagę również inne środki dowodowe i okoliczności sprawy²⁹. W taki sam sposób wartość dowodową opinii biegłego określa Instrukcja *Dignitas connubii*³⁰.

Zasada wolnej interpretacji nie może być utożsamiana z arbitralnością sędziego. Oznacza to, że jakkolwiek zasada ta pozwala odrzucić lub przyjąć wnioski zawarte w opinii biegłego, to jednak zawsze ze wskazaniem motywacji swojej decyzji³¹. Wyraźnie tę kwestię normuje kan. 1579 § 2 KPK, jak i art. 212 § 2 Instrukcji *Dignitas connubii*, zaznaczając, że sędzia powinien wskazać argumenty, które skłoniły go do odrzucenia wniosków. Taki sam wymóg co do decyzji sędziego

---

RRD 31, 1939, s. 473. Czytamy tutaj: „Nec mirum, nam saepe conceptus certitudinis moralis apud medicos culturesque disciplinarum positivarum a nostro differt qui philosophorum ac theologorum est: apud illos enim certum saepe dicitur quod solum ex novissimis et actualibus scientiae subsidiis haurire datur, sive quoque manente dubio diversae, quin oppositae conclusionis ex ulteriori studiorum progressu atque investigationibus; dum certitudo moralis nostra ea est quae ad assentiendum movetur omni dubio prudenti remoto”.

²⁸ Por. T. GIUSSANI, *Discrezionalità del giudice nella valutazione delle prove*, Città del Vaticano 1977, s. 181.

²⁹ Por. Kan. 1579 § 1 KPK.

³⁰ Por. *Dignitas connubii*, art. 212 § 1.

³¹ Por. Sent. coram Lefebvre, 27.02.1965, RRD 57, 1965, s. 246; Sent. coram Fiore, 26.02.1971, RRD 63, 1971, s. 150; Sent. coram Parisella, 25.11.1976, RRD 68, 1976, s. 463.

stawia Prawodawca w KPK, jak i w Instrukcji wówczas, gdy sędzia przejmując wnioski sformułowane przez biegłego³².

Zasada wolnej interpretacji, co należy podkreślić, nie oznacza, że sędzia nie powinien uważnie rozważyć wniosków zaproponowanych przez biegłego realizując zasadę *peritis in arte credendum est* wynikającą z jego kompetencji w danej dziedzinie³³, choćby nie pokrywały się one z innymi okolicznościami sprawy³⁴. Powstaje jednak wątpliwość, czy sędzia ma prawo całkowicie odrzucić opinię biegłego stwierdzającą obecność zaburzenia w podmiocie w momencie zawierania małżeństwa, jak czytamy w wyroku *coram Civili* z 21 lipca 1993 r.,³⁵ gdy wniosków przez niego sformułowanych nie potwierdzają inne okoliczności sprawy? Odpowiedź wydaje się oczywista, gdyż opinia biegłego nie ma mocy dowodu pełnego³⁶. Ponadto z brzmienia przywołanych wyżej kan. 1579 § 1 i art. 212 § 1 *Dignitas connubii* wynika, że sędzia ma jedynie obowiązek zestawienia wniosków biegłego z innymi okolicznościami sprawy, nie zaś nadania opinii mocy dowodu pełnego. Przykład tego znajdujemy, oprócz wskazanego wyżej wyroku, również w wyroku *coram Bruno* z 15 grudnia 1989 r., w którym, pomimo jednoznacznego wskazania przez biegłego obecności zaburzenia w podmiocie w stopniu ciężkim w momencie zawierania

³² Por. Kan. 1579 § 2 KPK; *Dignitas connubii*, art. 212 § 2.

³³ Por. Sent. *coram Wynen*, 1.03.1930, s. 136. Czytamy tutaj: „Patres Auditores observarunt peritiis in arte fidem esse habendam in iis quae ad eorum provinciam pertinet non vero quae ad alienam; ideoque peritiam esse attendendam in qua parte morbi respicit naturam eiusque substantiales circumstantias non vero in iis quae acta causae respiciunt, quae substratum peritiae constituunt”; Sent. *coram Felici*, 23.11.1954, RRD 46, 1954, s. 836. Czytamy tutaj: „In hisce causis multum esse deferendum peritis (...) iurisprudencia nostra docet: quinimo si periti sint in re quae examinatur facile principes suasque conclusiones bonis ex sua scientia atque usu firmiter argumentis: sint autem plures in eadem deductione conformes, cum difficultate poterit Iudex ab ipsorum conclusionibus abscedere. Peritis enim in arte credendum est”.

³⁴ Por. Sent. *coram De Jorio*, 17.11.1976, RRD 68, 1976, s. 439.

³⁵ Por. Sent. *coram Civili*, 21.07.1993, RRD 85, 1993, s. 571-572.

³⁶ Por. Sent. *coram Serrano*, 9.05.1980, ME 106, 1981, s. 183-189; Sent. *coram Egan*, 22.04.1982, ME 107, 1982, s. 325-330.

małżeństwa, kolegium sędziowskie stwierdza, iż nie udowodniono nieważności małżeństwa wskazując na braki metodologiczne i faktyczne opinii biegłego oraz brak potwierdzenia jego tezy przez inne okoliczności sprawy³⁷.

Sędzia, jak zauważa J.M. Serrano Ruiz, nie powinien oczywiście ignorować opinii biegłego, nawet jeśli wnioski, do których doszedł nie pokrywają się z innymi dowodami sprawy. Każda opinia biegłego, ze względu na profesjonalizm jej wykonania wymaga gorliwej analizy ze strony sędziego. Nie oznacza to jednak obowiązku jej przyjęcia, a jedynie poddania analizie³⁸.

Inna kwestia ważna dotyczy wydania wyroku w oparciu o opinię pozbawioną pewności sformułowanych wniosków, tzn. gdy biegły stwierdza jedynie z prawdopodobieństwem obecność jakiegoś zaburzenia w podmiocie. W tym względzie szczególnie istotne znaczenie mają inne okoliczności sprawy, które albo potwierdzają albo przeciwnie obalają prawdopodobną tezę biegłego. Przykład znajdujemy chociażby w wyroku coram Turnaturi z 20 lutego 1998 r., w którym ponens przytacza konkluzję biegłego stwierdzającą, iż brak

---

³⁷ Por. Sent. coram Bruno, 15.12.1989, RRD 81, 1989, s. 773-774. Czytamy tutaj: „Dein diagnosim nitens in lacunosus verbis et in genericis factis, univocam significationem non habentibus, necnon in praecedentibus familiaribus conventi, qui ad summum uti indicia et praesumptiones sunt aestimanda, viri morbum determinat uti «psychose maniaci-depressive», et concludit pro eiusdem incapacitate «d'évaluer correctement les obligations matrimoniales essentielles pour toute la vie avec Denise». Doctoris Meyer autem affirmationes et conclusiones tuto acceptari nequeunt. ... Patres haud contendunt sustinere conventum tempore coniugii plenam salutem recuperasse, vel credibilitatem actricis et testium denegare, sed tantum in lucem ponere intendunt quod in tabulis processualibus solidae probationes deficient quibus morali cum certitudine deduci possit conventum die nuptiarum sub influxu gravis perturbationis fuisse ac iudicii discretione caruisse”.

³⁸ Por. I. GRAMUNT, L.A. WAUCK, *Moral certitude and the collaboration of the court experts in cases of consensual incapacity*, SCan 20, 1986, s. 83. Czytamy tutaj: „It is true (...) that the ecclesiastical judge must be well trained in philosophy and theology, be an expert in the law, and have a wide knowledge of the empirical sciences. This is not an impossible task though it may be a demanding one, for such are the very high qualities required of the ecclesiastical judge”.

jest historycznie określonych faktów uprawniających go do wydania opinii z należąną pewnością³⁹. Poza tym, biorąc pod uwagę inne okoliczności sprawy, ujawnione w zeznaniach strony i świadków, kolegium sędziowskie wydało wyrok, iż została udowodniona nieważność małżeństwa z tytułu poważnego braku rozeznania oceniającego co do istotnych praw i obowiązków małżeńskich⁴⁰.

5. Odmienne wnioski biegłych

Nierzadko zdarza się, że w analizowanych wyrokach sędzia przywołuje opinie kilku biegłych występujących w danej sprawie. Jeśli opinie biegłych w takich przypadkach są zgodne, czego przykład znajdujemy w wyroku coram Boccafolo z 20 kwietnia 1989 r.⁴¹, zwłaszcza jeśli są to osoby o uznanym profesjonalizmie i kompetencji, wartość złożonych przez nich opinii jest o wiele wyższa niż wtedy, gdy biegli nie zgadzają się w swoich wnioskach, choć nie oznacza to, że osiągają wartość dowodu pełnego⁴². Jeśli natomiast opinie te przeczą sobie wzajemnie, zwłaszcza w odniesieniu do występowania zaburzenia w podmiocie w chwili zawierania małżeństwa, jest rolą

---

³⁹ Por. Sent. coram Turnaturi, 20.02.1998, RRD 90, 1998, s. 97.

⁴⁰ Por. tamże, s. 99. Czytamy tutaj: „Statum quaestionis quoad Actricis conditionem tempore praenuptiali plane intellexit mulieris Patronus in prima instantia qui contendit coniugii nullitatem non pependere directe «on the existence of maiiac depression at the moment of expressing consent», verum «from a condition or permanent state of a lack of discretionary judgement», e condicione nempe «compounded of a combination of various factors: the illness itself, protracted for many years, her extreme ignorance regarding matrimony as a sexual contract, and the strange motives for which she entered marriage. All of these together proclaim the judgement that she was (not) a suitable candidate for marriage, she did not understand what marriage was, and she should not have got married, nor have been allowed to marry»”.

⁴¹ Por. Sent. coram Boccafolo, 20.04.1989, RRD 81, 1989, s. 303.

⁴² Por. Sent. coram Bejan, 30.11.1963, RRD 55, 1963, s. 855. Czytamy tutaj: „At, Iudices non conguntur sequi peritorum sententiam, quamvis concordem. Iudices enim omnia acta causae perpendere debent, easque conclusiones admittere et sequi quae ex actis et probatis eruuntur tamquam sufficienter probatae; dum e contra, peritorum sententia non est probatio legalis”.

sędzię przyjąć tę opinię biegłego, która wydaje mu się być bardziej przekonującą. I tak dla przykładu warto przywołać chociażby wyrok coram Doran z 1 lipca 1988 r., w którym ponens przywołuje opinie dwóch biegłych, z których jeden wskazuje na obecność psychozy maniako-depresyjnej w podmiocie w chwili zawierania małżeństw, inny zaś jej przeczy. Co więcej biegły występujący w sprawie prowadzonej w Trybunale Roty Rzymskiej poddaje krytyce opinie biegłego niższej instancji twierdząc jednoznacznie, że została ona oparta na analizie zbyt powierzchownej i syntetycznej, zawierającej błędy metodologiczne i terminologiczne. W tej sprawie wyrok kolegium sędziowskiego był negatywny, tj. stwierdzający, że nie udowodniono nieważności małżeństwa⁴³. Podobna sytuacja została zarysowana w wyroku coram Pinto z 31 maja 1985 r., gdzie biegli zaprzeczają sobie w sformułowanych diagnozach⁴⁴. W tej sprawie wyrok kolegium sędziowskiego stwierdza, że udowodniono nieważność małżeństwa⁴⁵.

Podsumowując rozważania dotyczące wartości dowodowej opinii biegłego i kryteriów jej oceny w sprawach o stwierdzenie nieważności

---

⁴³ Por. Sent. coram Doran, 1.07.1988, RRD 80, 1988, s. 462.

⁴⁴ Por. Sent. coram Pinto, 31.05.1985, RRD 77, 1985, s. 286. Czytamy tutaj: „At quominus psychosis haec admittatur gravissima obstant. Etenim: a) Peritus ex officio, Prof. De Caro, circa supradictam attestationem interrogatus respondit se non posse «confirmare tout court il giudizio del Prof. Aldo, soprattutto perché, mancano nella storia dell’attore il tipico andamento fasico delle depressioni alternate con gli stati di eccitamento». «E tanto meno il sottoscritto può accedere al giudizio del Prof. Aldo circa lo stato di incapacità di intendere e di volere dell’attore all’epoca del matrimonio, perché, non è affatto dimostrato che a quell’epoca l’attore avesse uno stato di depressione o di eccitamento». b) Sed nec verum videtur actorem fuisse a curis Prof. Aldonis periodo quo matrimonium fuit celebratum. Revera: actor in primo vadimonio de sua historia clinica interrogatus, suis morbis enumeratis necnon curationibus in nosocomiis propter «una crisi depressiva» postmatrimoniali, de psychosi maniaco-depressiva ne verbum dixit. Quodsi medicus E. M., inter medicos qui circa annum 1976 actorem curaverunt includit Prof. Aldonem, hoc fuisset propter «syndrome ciclotimica con fasi di depressione ansiosa e di eccitamento, bulimia e conseguente obesità». Consequenter psychosis omnino excludenda in casu videtur”.

⁴⁵ Por. tamże, s. 287.

małżeństwa należy zauważyć, że opinia biegłego jest środkiem dowodowym niezwykle istotnym szczególnie w tych rodzajach spraw, które dotyczą sfery psychicznej człowieka. Biegły dzięki swojej kompetencji jest w stanie określić nie tylko istnienie jakiejś choroby psychicznej czy też innego zaburzenia natury psychicznej w danym podmiocie, ale jest w stanie również dokonać jego charakterystyki czasowej. W kontekście prowadzonej sprawy o stwierdzenie nieważności małżeństwa jest to niezwykle istotne, gdyż tylko taka choroba, anomalia lub inne zaburzenie natury psychicznej, które istniało w momencie zawierania przez podmiot małżeństwa i miało destrukcyjny wpływ na konsens małżeński czyni osobę niezdolną do jego wyrażenia. Jest rzeczą oczywistą, że opinia biegłego nie jest ostateczna i nie ona decyduje o nieważności zawartego przez dany podmiot małżeństwa, co podkreśla Jan Paweł II, gdyż do sędziego należy jej ocena i określenie jej wartości dowodowej⁴⁶. Funkcją biegłego jest jedynie określenie choroby czy zaburzenia, określenie jego stadium w momencie zawierania przez dany podmiot związku małżeńskiego oraz określenie jego wpływu na zdolności poznawczo-wolitywne podmiotu w kontekście wyrażania przez niego zgody małżeńskiej⁴⁷. Zadaniem sędziego jest ocena materiału dowodowego, w tym opinii przedstawionej przez biegłego i co ważne, zestawienie jej z innymi okolicznościami sprawy, tymi, które wynikają zarówno z oświadczeń stron, jak i świadków⁴⁸.

---

⁴⁶ Por. JOANNES PAULUS II, *Allocutio ad Rotae Romanae...*, 5.02.1987, s. 1458. Ojciec święty zauważa: „Il giudice, quindi non può e non deve pretendere dal perito un giudizio circa la nullità del matrimonio e tanto meno deve sentirsi obbligato dal giudizio che in tal senso il perito avesse eventualmente espresso”.

⁴⁷ Por. G. LESZCZYŃSKI, *Wartość dowodowa...*, s. 149-150.

⁴⁸ Por. Sent. coram Rogers, 18.06.1968, RRD 60, 1968, s. 447; Sent. coram Colagiovanni, 15.03.1983, RRD 75, 1983, s. 101. Czytamy tutaj: „Ad probationem quod attinet opera quidem peritorum utendum est, attamen iudex, qui deberet esse peritus peritorum, ex omnibus depositionibus, documentis, factis, circumstantiis sive praematrimonialibus sive postmatrimonialibus suum certum iudicium proferre debet”.

The criteria for assessing the opinion of a court expert

The opinion of a court expert is not final and it does not decide on the invalidity of a marriage concluded by a given subject, as it is up to the judge to assess it and determine its probative value. The function of an expert is only to identify a disease or disorder, to determine its stage at the time of entering marriage by a given subject and to determine its impact on the subject's cognitive and volitional abilities in the context of expressing his consent to the marriage. The judge's task is to evaluate the evidence, including the opinion presented by an expert, and, importantly, to juxtapose it with other circumstances of the case.

SŁOWA KLUCZOWE: biegły; nieważność małżeństwa; ocena opinii biegłego

KEYWORDS: Expert; marriage nullity; expert opinion evaluation

NOTA O AUTORZE

Ks. prof. dr hab. Grzegorz Leszczyński – profesor na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego, Oficjał Trybunału Archidiecezji Łódzkiej.